

СУВ ХЎЖАЛИГИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР, ИННОВАЦИЯЛАР ВА ИЛМИЙТЕХНИК ТАРАҚҚИЁТ

Jo'rayev Sherali Xolmahamadovich

Surxondaryo viloyati hokimining o'rinbosari – viloyat Investitsiyalar va tashqi savdo boshqarmasi boshlig'i

Калит сўзлар. Таянч иборалар: инвестициялар, илмий-техника таррақиёти, сув хўжалиги, қишлоқ хўжалиги, капитал, даромад, фойда, зарар, инновация, фаоллик, субсидия, кредит, имтиёз, нарх, қиймат, агромаркетинг.

Кириш Сув хўжалиги тизимида инвестициялар ва уларни жалб қилиш ҳолати Маълумки, ҳар қандай давлатнинг иқтисодий ривожланиши ва унда ишлаб чиқаришни кенгайтиришнинг энг асосий йўналишларидан бири бўлиб мамлакатдаги инвестиция сиёсати ҳисобланади. Бу ўз навбатида республикада чуқур таркибий ўзгаришларни амалга оширишни таъминлайди. Миллий иқтисодиёт соҳаларига ташқи ва ички инвестициялар оқимини фаоллаштириш иқтисодий юксалишнинг янги босқичини бошлаб берадиган асосий омил ҳисобланади.

Шу сабабли инвестиция сиёсати давлат иқтисодий сиёсатининг энг муҳим таркибий қисми бўлишдан ташқари, иқтисодиётни модернизациялашнинг ресурслар асоси бўлиши табиий ҳолдир. Мамлакатимизда мустақилликдан кейинги йилларда иқтисодиёт тармоқларига, шу жумладан қишлоқ ва сув хўжалигига жалб этилаётган ички ва ташқи инвестиция манбалари ва турлари кўламини кенгайтириш, улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш билан боғлиқ амалий характердаги муаммоларга кенг маънода эътибор қаратилмоқда. Ҳозирга қадар «инвестиция» тушунчаси моҳиятини иқтисодчи олимлар турлича талқин қилиб келадилар.

Пулнинг даромад келтириш лаёқати пул келадиган манбаларга ва унинг нималарга сарфланишига, яъни пулнинг қаердан келиши ва нималарга инвестицияланишига боғлиқ. Бинобарин, капитал манбаларининг ишончилиги билан маблағларни инвестициялашнинг тўғрилиги ўртасида узвий боғлиқлик кузатилади. Инвестиция ана шу белгилари билан бошқа маблағ солишлардан фарқланиб туради.

Шунингдек инвестицияларнинг ноаниқлик эҳтимоли бўлган ва келгусида кутилаётган қийматга капиталнинг аниқ бугунги қийматини алмаштиришдан иборатлиги, бунинг далили сифатида инвестицияларнинг сафарбар этилишида уларни онгли равишда аниқ ва ноаниқ бўлган рисклар билан боғланишини

келтириб ўтадилар ва таъкидлайдики “... инвестициялар қаратилган соҳа ва қўйиш объектлари, инвестициялаш субъектлари, қайта ишлаб чиқариш ва ҳаракат йўналишларидан келиб чиқиб, муайян мақсадларни кўзлайди ва улар билан боғлиқ бўлган аниқ ва ноаниқ рисклар билан тўқнашади.

Инвестициялар аниқ ва ноаниқ, лекин эҳтимоли бор рисклар остида капитални муайян жараёнларга, муайян вақтга боғлаш бўлиб, унинг ҳозирги қийматини сақлаш, капиталлаштириш ва жамғариш мақсадига қаратилади.

Бошқача айтганда, инвестициялар – мулкчиликнинг ҳар хил кўринишларидаги моддий, молиявий ва номоддий бойликларни иқтисодий – ижтимоий даромад олиш мақсадида муомалага киритишдир” деган таъриф берадилар.

Шундан келиб чиқиб инвестиция маълум субъект орқали иқтисодиёт соҳаларидан даромад олиш ёки самарага эришиш мақсадида сарфланаётган экан, уни бевосита ва билвосита даромад келтирувчи инвестицияларга ажратиш мақсадга мувофиқдир. Шу жиҳатдан ҳам сув хўжалиги тизимида инвестицион фаолликни самарали амалга оширишда унинг ўзига хос бўлган алоҳида хусусиятларини албатта эътиборга олишни талаб қилади. Бинобарин, республикамиз сув хўжалиги тизимидаги инвестицион фаолиятнинг самарадорлиги бевосита қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши самарадорлиги билан белгиланади.

Чунки, сув хўжалиги тизимидаги барча субъектлар айнан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларини сув ресурслари билан таъминлаш вазифасига хизмат қилади. Шунинг учун ҳам қишлоқ хўжалиги корхоналарида етиштирилаётган маҳсулотлар таннархининг юқори ва харид нархларининг нисбатан паст белгиланганлиги, тармоқ ва саноат маҳсулотлари нархлари ўртасидаги диспаратет (тафовут)нинг қишлоқ хўжалигининг зарарига тўғри келиши каби кўпгина сабаблар уларнинг асосан зарар билан ишлаши ва ўзини ўз маблағи билан таъминлай олмаганлигининг асосий омиллари сифатида эътироф этилиши лозим.

Сув ресурслари шаклланиши манбаси, суғориш иншоотлари, ирригация ва мелиорация тизимининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қишлоқ хўжалигида турли хўжалик юритиш шаклидаги корхоналар фаолият кўрсатишига ва асосий маҳсулот нодавлат мулкчилиги асосида фаолият юритувчи субъектлар томонидан етиштирилишига қарамай, сув ресурслари ва суғориш иншоотларини хусусий мулк сифатида тақсимлаш имкониятининг йўқлиги сабабли давлат мулкчилиги жорий этилган.

Аграр тармоқда инвестиция маблағлари ва турларини йўналтиришдан олдин уларнинг инвестициялар жалб қилиш лаёқати, имконияти ва бу маблағларнинг қайтимлилик муддат ва даражаларини батафсил ўрганишни талаб этади. Бу тадбирлар ўз навбатида тармоқ ёки корхонанинг инвестициялардан самарали фойдаланиш имкониятларини аниқлашнинг асосий талабларидан бири сифатида муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, агар инвестиция маблағлари маълум турдаги маҳсулот ишлаб чиқаришга йўналтириладиган бўлса, албатта шу маҳсулот бозори, ундаги талаб ва таклифнинг даврий ўзгариб туриш ҳолатларини таҳлил ва башорат қилиш лозим бўлади. Шу нуқтаи-назардан биринчидан, табиат ва жамиятнинг ҳар қандай иерархик тузилмаси, соҳа ва тармоғи, ресурслар мажмуи ва хўжалик юритиш субъектлари инвестициялаш объектлари ҳисобланса, иккинчидан, уларнинг иқтисодиётдаги тутган ўрни ва аҳамиятига мос равишда инвестициялар киритиш борасида маълум бир даражада фаолликка эга бўладилар. Бинобарин, бизнингча, инвестицион фаоллик тушунчаси юқорида келтирилган илмий-назарий асослар ва қуйидаги тамойилларга кўра ҳам иқтисодий категория сифатида тан олиниши лозим:

биринчидан, инвестицион фаоллик инсониятнинг талаб ва эҳтиёжини қондиришга хизмат қиладиган ҳар қандай тармоқ, соҳа ва жабҳада ҳақиқий мавжуд бўлиб, кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришнинг салмоқли манбаи ва муҳим шарт-шароити сифатида ўзига хос аҳамият ва ўрин эгаллайди;

иккинчидан, инвестицияларга бўлган талаб ҳеч қачон камаймайди ва демак у ҳар қандай жамиятнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланиши жараёнида муайян ҳудуд, тармоқ, соҳа ёки хўжалик юритиш субъектларига жалб этилиши, уларнинг давлат ёхуд бошқа юридик ва жисмоний инвесторларнинг моддий-молиявий манфаатларига жавоб берадиган даромад келтириши нуқтаи-назардан узлуксиз давом этиш хусусиятига эга;

учинчидан, илмий-техник ва инновацион тараққиёт ҳамда уларнинг доимий такомиллашиб боровчи илғор ютуқларини кенг кўламда ҳаётга татбиқ этиш жараёни муайян соҳа, тармоқ ёки хўжалик юритиш субъекти бб фаолиятини инвестициялашнинг такрорланиб туришини объектив заруриятга айлантиради;

тўртинчидан, инвестициялар таркибан пул, техника ва технология воситалари, интеллектуал ресурс ва бошқа шунга ўхшаш моддиймолиявий ва нау-хау характерга эга воситалардан ташкил топиб, улар ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш жараёни самарадорлиги даражасига бевосита таъсир этувчи иштирокчи омиллар сифатида ўз аҳамиятини ҳеч қачон йўқотмайди.

Юқорида келтирилган илмий-назарий асосларга кўра ҳам инвестицион фаоллик тушинчаси кенг ва том маънода иқтисодий категория талаб ва тамойилларига жавоб беради. Бинобарин, ҳар қандай иқтисодий категория ўзининг аниқ бир миқдор ва ўлчов бирлигига эга бўлганидек, инвестицион фаоллик категорияси ҳам шу хусусиятга мойил бўлиб, қишлоқ хўжалиги тармоқлари даражасида унинг илмий-назарий жиҳатларини чуқур ўрганиш муҳим аҳамият касб этади.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 19 мартдаги «2008-2012 йилларда суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш давлат дастури тўғрисида» ги ПҚ-817-сонли Қарори. - www.lex.uz.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 19 апрелдаги «2013-2017 йиллар давомида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш ва сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш чоратадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-1958-сонли Қарори. - www.lex.uz.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Фармони. - Тошкент, 2017.

4. Чориев Қ.А. Қишлоқ хўжалигида инновациялар жорий қилиш тизимини шакллантириш ва рағбатлантириш истиқболлари (услубий тавсиялар). - Тошкент, 2014. - 30 б.

5. Умаров С.Р. Сув хўжалигини инновацион ривожлантириш йўллари. - Монография. - Т.: Фан ва технологиялар, 2017. - 177 б.

6. Мухитдинова Н.К. Методология инновационного развития национальной экономики. - Монография. - Т.: Фан ва технологиялар, 2016. - 188 б.